

М О Д Е Л
НА НАЦИОНАЛНОТО ВЪНШНО ОЦЕНЯВАНЕ
ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА В IV КЛАС
ЗА УЧЕБНАТА 2022– 2023 ГОДИНА

1. Цели на Националното външно оценяване по български език и литература (БЕЛ) в IV клас

Националното външно оценяване по български език и литература в края на IV клас цели да установи постигането на изискванията за резултатите от обучението по български език и литература в края на началния етап на основно образование, определени с Държавния образователен стандарт за общообразователната подготовка (Наредба № 5 от 30.11.2015 г. за общообразователната подготовка).

С Националното външно оценяване по български език и литература в IV клас се проверяват компетентности на учениците, свързани с:

- писане на текст под диктовка;
- прилагане на основни правила на българския книжовен език;
- четене и разбиране на текстове, функциониращи в комуникативната практика;
- отговор на въпрос, свързан със съдържанието на текст и/или с интерпретиране на конкретна комуникативна ситуация;
- създаване на текст с определена комуникативна цел.

2. Специфика на теста по български език и литература за НВО в IV клас

Националното външно оценяване на учениците от IV клас се осъществява чрез писмено изпитване - тест. Решаването на теста предполага отбелязване на избран отговор и записване на свободен отговор в отделна бланка.

2.1. Структурни особености на теста

Тестът за НВО в края на IV клас включва 3 части:

- 1) *Диктовка и езикови задачи с избираем отговор*
- 2) *Текст за четене с разбиране и тестови задачи към него – с избираем и със свободен отговор*
- 3) *Речева задача с творчески характер, изискваща свободен отговор*

Първата част на теста включва диктовка с обем до 60 думи и до 10 езикови задачи с прогнозно време за изпълнение до 20 минути. Текстът е записан на аудиофайл, в който последователно се прочита три пъти – за възприемане, за писане и за самопроверка на записаното от учениците..

Езиковите задачи са с избираем отговор и са насочени към базови компетентности, свързани с приложния характер на езика. Избираемите отговори са три, като само един е верен.

Втората част на теста се състои от текст за четене с разбиране и до 10 задачи към него, с прогнозно време за изпълнение 25 минути. Според спецификата на текста се включват задачи с избираем отговор, които предполагат избор на един верен отговор от 3 възможни, и задачи със свободен отговор - кратък отговор на въпрос с дума, със словосъчетание или с цяло/цели изречение/изречения.

Третата част на теста включва задача с творчески характер, която може да е свързана със:

- създаване на кратък текст със свободен отговор на въпрос;
- редактиране на текст;

- създаване на кратък текст по картинка/ картинки;
- създаване на текст по картинка и словесна опора.

Създаваният от учениците текст е с обем от 3 до 6 изречения и с прогнозно време за изпълнение 15 минути.

2.2. Проверявано учебно съдържание

Подборът на учебното съдържание, проверявано през учебната 2022 – 2023 година се основава на очаквани резултати от обучението по български език и литература от областите на компетентност, определени с Държавния образователен стандарт за общообразователната подготовка – езикови, комуникативноречеви, социокултурни, литературни и комуникативни компетентности.

Чрез **диктовката** се проверяват умения за разграничаване на звуковите единици на езика, за прилагане на изучени правописни правила, за оформяне графически началото и края на изречението. Не се проверяват знания, свързани с пунктуацията вътре в изречението.

Област на компетентност	Знания, умения и отношения
Езикови компетентности	Прилага правописни правила за гласни и за съгласни звукове в различни фонетични позиции.
	Разграничава звуковите единици на езика и техни признаци.
	Разграничава сричките в думата, включително ударената сричка.
Комуникативноречеви компетентности	Пише под диктовка текст в съответствие с изучените правописни правила.

Езиковите задачи проверяват онези аспекти на езиковата компетентност, които допълват информацията за владенето на книжовните норми и са базови за езиковата култура.

Област на компетентност	Знания, умения и отношения
Езикови компетентности	Разпознава видове морфемии (представка и корен).
	Образува нови думи с изучените морфемии: сродни думи, сложни думи.
	Разпознава частите на речта (съществителни имена, прилагателни имена, глаголи, лични местоимения или числителни имена).
	Определя граматически признаци на изучените части на речта.
	Употребява уместно в речта думи с близко значение и думи с противоположно значение (синоними и антоними).
	Разграничава пряко значение от преносно значение на думата.
	Разграничава словосъчетание от изречение.
	Разграничава просто изречение от сложно изречение.
Разпознава различни по цел на изказване и по състав изречения.	

Уменията за **четене с разбиране**, проверявани със задачите от втората част на теста, обхващат литературната и социокултурната компетентност и се фокусират върху приложния аспект на езика.

Литературни компетентности	Осмисля връзката между епизоди и други композиционни елементи в контекста на посланието на художествения текст.
	Прави коментар в отговор на въпроси, свързани със съдържанието на художествения текст.
	Открива епитет, повторение, сравнение.
	Открива значението на непознати думи в контекста на произведението.
	Изразява емоционално оценъчно отношение към герои, епизоди, картини, литературни и фолклорни произведения и автори.
Социокултурни компетентности	Ориентира се в структурата на текста.
	Доказва, че е разбрал смисъла на прочетеното.
	Съчинява текст в отговор на въпрос по съдържанието на произведение.
	Чете с разбиране материали от детски списания, енциклопедии, достъпна информация от интернет.

Текстът за четене с разбиране е кратък, печатен, линейно последователен. Освен от познатите на учениците жанрове може да се включат и текстове от ежедневно речева практика на учениците: анотация на детска книга, кратък текст от детска енциклопедия, инструкция за домакински уред, указание за игра или др.

Задачата с творчески характер проверява комуникативноречеве и социокултурни компетентности, свързани освен със специфични изисквания към създаване на даден вид текст, така и със смисловото единство и езиковата свързаност на написаното, с уместната употреба на думите, правопис и пр.

Комуникативноречеве компетентности	Ориентира се в комуникативноречевата ситуация (Кой говори? На кого говори? Защо? Кога? Как? Къде?).
	Уместно употребява езикови и неезикови средства според комуникативната ситуация.
	Коментира факти и идеи от чужд текст.
	Прави умозаклучения и изводи, свързани със съдържанието, с езика и със структурата на текста.
	Изразява собствено мнение и го аргументира с оглед на ситуацията на общуване.
	Съчинява текст по словесна опора или по картина и словесна опора.
Социокултурни компетентности	Разказва по картина или по серия от картини/ илюстрации.

3. Времетраене на изпита

Времето за решаване на теста е 60 минути, а за учениците със специални образователни потребности е до 30 минути над определеното време.

4. Оценяване

Оценяването се осъществява по критерии, като всяка тестова задача носи брой точки, съобразен с познавателното равнище, спецификата и трудността ѝ.

Максималният брой точки от изпита е 100 т.

5. Примери за текстове и типове задачи

Тестът по български език и литература за НВО в IV клас съдържа следните типове задачи:

- задачи с избираем отговор;
- задачи с кратък свободен отговор;
- задача с разширен свободен отговор.

5.1. Примерен текст за диктовка

Между скалите се вие железопътна линия. Тя е с по-тесни релси и по нея бавно се движи влакче. Нарича се теснолинейка. Пътуването с нея е най-интересната и най-животисната разходка сред природата. Гледката е прекрасна. Влакчето си играе с тежките клони на дърветата. Спира за кратко на някоя гара и пак потегля на път.

5.2. Пример за задача с избираем отговор:

В коя народна мъдрост има числително име?

- А) Колкото глави – толкова умове.*
- Б) Всяко чудо за три дни.*
- В) Ден година храни*

5.3. Примерен текст за четене с разбиране

Огънят е особено важен за оцеляването на първите хора. Смята се, че те започват да го използват преди около 600 000 години. В началото го получават от горските пожари, а след това дълго и грижливо го поддържат. Постепенно хората се научават и сами да палят огън, като трият две сухи парчета дърво едно в друго. Огънят ги топли в студентите нощи, защитава ги от хищници и им служи за приготвяне на храна. Хората се събират около него и общуват помежду си.

Често обаче огънят е опасен за хората, защото е причина за пожар. По данни от последните години средно на ден възниква по един пожар, причинен от детска игра с огън. Пожар може да бъде предизвикан и от неправилно използване на електрически уреди, претоварване на електрическата мрежа или по други причини.

При пожар се развива висока температура и се отделят силно отровни вещества. Те оказват вредно влияние върху човешкия организъм. При пожар бързо трябва да се позвъни на телефонния номер за спешни повиквания 112, за да дойдат пожарникарите.

5.4. Пример за задача с кратък свободен отговор

Какъв начин за запалване на огън откриват първите хора?

5.5. Пример за задача с разширен свободен отговор:

Състави кратък текст по картинката, като си помагаш с опорните думи и с въпросите. Озаглави текста.

Опорни думи:

- зоопарк
- шапка
- изненада

Въпроси:

- Къде се развива действието?
- Какво се случва?
- Как според теб завършва случката?

Примерни критерии за оценяване на речева задача:

- Жанрова идентичност на текста
- Смесово единство на текста
- Езикова свързаност на текста
- Уместна употреба на думите
- Правилно изграждане на изреченията

Бележка: Посочените примери за типове задачи са взети от теста за НВО по БЕЛ за учебната 2021 - 2022 г. Те следва да служат като ориентир за типове задачи в изпитния тест, но не и за съдържанието им. Авторският колектив запазва правото си за създаване на подобни или напълно различни по съдържание тестови задачи.